

Qisu ma ġara xejn (Il-bniedem Malti jeħtieġ japprezza l-wirt naturali u kulturali)

Paul P. Borg

L-iżviluppatur u l-impredituri huma nies għonja u mimlijin ideat, ħsibijiet u kilba bla tarf biex flushom ikabbruhom, u flok sold jaqalghu elf. Sewwa jagħmlu u għandhom kull dritt għax dik in-natura tagħhom.

Bħalma t-tigra xogħolha ċċarrat u żżarrat bl-aktar mod naturali u Alla fl-għerf tiegħu saħansitra taha dwieffer u nejbiet apposta biex tkun tista' tagħmel hekk, hekk ukoll l-iżviluppatur xogħlu biss li jara roqgħa battala u jivvintalha xi haġa biex ma jħallihiex battala u fl-istess ħin jaqla' sold. Jew elf sold.

Hekk ġralha l-art fuq ir-riħ tal-Mistra! Morru araw mill-aktar fis id-dehra bla bini għoli li sa jħallu jitla' għax id-dehra issa ser tinbidel għalkollox biex tgħaddi tal-iżviluppatur u ta' sieħbu l-politiku li jgħaptaplu fuq dahru!

Imma l-art li wħud mill-iżviluppaturi jixħtu ħarsthom fuqha hi ta' kulħadd u m'għandhom ebda dritt jeħduha u jbidduha fi flus. Ukoll jekk sehemhom hu sewwasew li kull roqgħa jibnuha u jbidduha f'deheb.

Madwar Malta matul is-snin, l-aktar mis-snin sittin sal-lum, sar żvilupp bla rażan. Hadd ma jista' jippona sebgħu lejn hadd, għax kollha kemm aħna haġja. Aktar ma l-bniedem deherlu li jista' jgħaddi bla ħamrija għax il-ħaxix isib jixtrih minn fuq xkaffa f'ħanut, aktar il-bniedem qered raba'. Meta l-bidwi u r-raħħal inqatgħu, meta l-familji Melleħin u tal-irħula ma baqgħux irabbu dawk iż-żewġ nagħgiet, l-ambjent tal-Mellieħa u madwarha ma baqax li kien. Iż-żgħażaġħ Mellieħin ma jistgħu qatt qatt jifhmu l-għmiel li kellha l-Mellieħa. Minn post agrikolu u rustiku saret issa post għalkollox turistik. Mhux għadr, mhux ħazin, imma differenti. U l-bilanċ ma zammejniet. Ir-regħba rebħet. Xeni mill-isbaħ qridniehom. U min kellu jieħu ħsieb li dan ma jsirx, ma kienx b'saħħtu biżżejjed, kien min kien, għax jaħasra kien kulħadd.

Dan ma ġarax biss il-Mellieħa imma seħħ madwar Malta kollha kemm hi, f'Malta u Għawdex.

Atar il-bniedem emmen li jista' jgħaddi mingħajr in-natura u mingħajr il-holqien.

Il-Mellieħa tilfet ħafna u qed titef bla ma l-Mellieħin ta' rieda tajba jintebħu.

- L-OQBRA: Insejna x-xogħol li wettqu għadd ta' żgħażaġħ Mellieħin snin ilu meta kixfu, naddfu u ħadu ħsieb l-oqbra paleokristjani li hemm, fid-daħla ta' Selmun. L-oqbra issa abbandunati. U qisu ma ġara xejn!
- IĊ-ĊANGAR qadim u uniku ta' Selmun kien ewlieni fil-Ġzejjer Maltin, qadim daqs ir-Rumani! Struttura għal ġieħna skedata u sagra. Niftakar lil Wenzu l-Ħixwi nieżel bil-ħmara u l-karrettun jaħdem ir-raba' li kellu hemm isfel fuq ir-riħ tat-triq. Għal sekli twal twal twal iċ-Ċangar kienet trejqa kollha għmiel u saħħa għall-bhejjem u l-karrettuni. Illum kissernieħ għalkollox. U hadd ma qal xejn! U qisu ma ġara xejn!
- IL-PALAZZ TA' SELMUN kissernieħ għorfa ħafna minn ġewwa, baqqnulu l-ħitan, kissernulu l-ħnejjiet, kissernulu l-art unika, ħarqulu l-artal, radmulu fdalijiet arkeoloġiċi taħt metru konkos, deffsulu pajpijiet tal-ħadid bl-ilma fil-ħitan. U qisu ma ġara xejn!
- IL-BAJJA TAL-GĦADIRA mimlija umbrelel, mimlija binjiet u ristoranti biex min hu għani jibqa' jistagħna u min mejjet biex ikun fuq il-bajja għall-affari tiegħu ma jistax. Sena aġħar minn oħra. U qisu ma ġara xejn!
- IL-HAWLIJA u l-HEWWIEXA: ix-xgħari quddiem il-Palazz ta' Selmun qridnieħom il-qigħan li kien hemm fuqhom. Sibna li fabbrika li tippakkja l-ħut aħjar mill-ambjent naturali. Kienet art sabiħa u verġni. U qisu ma ġara xejn!
- IL-BLATA kienet dari xenarju mill-isbaħ, kwiet ħemda, furragna, xgħir, silla, tewm. Art kollha għmiel naturali bit-tafal, saqwi u siqjiet, u dehriet u suriet uniċi u llum kollha

ħitan imġarrfin, kollha żrieżaq tal-muturi, tal-karozzi, art maqluġha, terren imkisser u mibdul. U qisu ma ġara xejn!

- **IL-FURTIZZA:** L-irziezet li kien hemm fix-xagħra tal-furtizza qerduhomlna l-Ingliżi bl-iskuża tal-gwerra. Issa hemm mandra, issa hemm art tal-mistħija. U qisu ma ġara xejn!

Il-lista tkompli ħafna u ħafna itwal. Imma hi twila wisq. Il-gwerra kollha bombi li jsemmu missirijietna ma rnexxliex taġġmel herba ambjentali li għamilna aħna stess. U qisu ma ġara xejn! Li qed nagħmlu aħna stess. Li sa nibqgħu nagħmlu aħna stess għax ma nafux nieqfu. Il-bilanċ li nitkellmu fuqu ma nistgħu nsibuh qatt għax ma tgħallimniex biżżejjed fuq il-ħolqien, ma nemmnux fil-ġmiel tan-natura.

In-naħla għarfa għax tifhem fi ftit xhur ħajja li mill-fjura xi ħaġa żgħira biss trid, mhux tqacċatha kollha kemm hi. Imma hemm bhima li l-fjura mhux jifraħ bil-ġmiel taġġha biss irid, imma jqacċatha, jippossediha u jdawwarha fi flus.

Xi snin ilu ktibt rumanz u semmmejt u **KMANDAMENT NUMRU HDAX: La teqridx il-ħolqien.** Għax kmandament għalkollox għandna barra wiehed li jgħidilna niddefendu l-ambjent! F'dan ir-rumanz stħajjilt lil wiehed individwu jismu Mosè li jfettillu li Alla ltaqa' miegħu Triq ir-Repubblika l-Belt u qallu biex isir suldat u jiddefendi lill-ambjent bhala wirt naturali u kulturali. U Mosè jsir suldat li jiddefendi b'ħajtu lill-ħolqien. Fl-idealizmu tiegħu suldat joqtol għal pajjiżu. Dak il-qtil u dawk il-ġlidiet li jiddefendu lil Ommna Malta għal Mosè mhumiex att kriminali u Alla stess jaħfirhomlu. Din li ġejja hija silta minnu.

ISIB TARTHEM ALLA JKILLU...

“Rodd salib,” qalet omm Mosè minn warajh.

Mosè semagħha u qalbha libtet bil-hena malli ratu tabilhaqq irodd salib. U raddet bla taf għaliex salib hi stess.

“Musè!” għajjat warajh missieru mill-bieb ta' barra.

Iż-żagħżuġ waqaf, mhux soltu, imma waqaf. Ħarstu lejn missieru fil-bieb.

“Dod-diskurs ġa għednieh, ibni,” qallu. “Lil Tuni dawk il-bgħewla li qed issemmi ent ħabttuh tabilhaqq... imma dok żelaq, mhux li qed taħseb int! Ħodha minn fuq l-irdum għax siequ ċidiet! Don li qed jieklek, hux vieru?... Daw' nies xierfa Musè, bla kixjenza, ilpup haxxejja u ħadd ma jsib tarfhem imbierek! Iddendilx kusek magħhem! La jridu biċċtejn għalqa ħallihem juħduha! Jibnuha jekk iridu jibnuha! Mhux huma jkunni nieku l-blot tax-

xagħra! Xil-qaħba trid iddendel kusek magħhem! Daw' ma jħissux bholna, qalbhem ma tħabbatx bhall taġġha, Musè. Hekk jofu! Ħallihem wehedhem! Isib tarfhem Alla mbaġħad!”

Mosè tbiissem.

Ma setax jgħidha aħjar missieru. Hekk jirraguna kull Malti. Jara l-gwaj u jħares in-naħa l-oħra. U d-dinja ddr xorta waħda.

“U tluhemx Musè!” kompla missieru. “Hekk ħalaqhem Alla stess. Qalbhem imnejka. Mhux għax iridu jkunni qalbhem imnejka, imma għax Alla stess hekk għaġinhem! Ma tistox tluhem kelb iħebb għal qattus! U ma tluhemx qattus jiekol ġirdien! Lew ballutra ċċarrat zaqq ġirdien!”

Mosè ċċassa lejn missieru. Kliem Toni, ħaseb, kliem ix-xwejjah Toni li kienu sabu mejjet taħt l-irdum. Mosè tbiissem. U għadab: kliem dgħajjed ta' nies ċassi, kwieti, ġwejda u bla heġġa.

“Melae jsib tarfhem Alla, missier!” qallu bil-kwiet, “Isib, isib... U kif isib... don Alla jof sewwa x'għandu jagħmel!”

Mosè reġa' tbiissem, aktarx għadu soġġbien sewwa talli kien rieġhex lil ommu u lil missieru ftit qabel. Għalfejn jeħodha magħhom?

“Laqqas Alla ma jilħaqhem dawk Musè!” insista x-xiħ hu u dieħel 'il ġewwa. “Dok ikillu juħloq infern għalihem bess! Ħallik minnhem...”

“Telaq!” qal Mosè.

Dar u telaq lil hemm, imħasseb.

Ftit wara sab ruħu mill-ġdid fit-triq lejn ir-razzett. Kien jaf li ma setax jibqa' ċass ma jagħmel xejn wara dak kollu li kien sar u wara dak kollu li kien inqala' mal-lejl ta' qabel. Ma jistax iħalli lil min jiskapriċċah. Ma kienx ta' xejn li Alla waddablu mill-ġdid dik il-perlina quddiemu.

Thallihemx jeqirdu l-ħulqien Musè, kien qallu Alla.

Ma kienx ta' xejn li kien reġa' fakkru li kien tabilhaqq iltaqa' miegħu fi Triq ir-Repubblika fil-Karnival dan Alla taċ-ċwieċ. Alla tal-Maltin ukell, ħaseb, Alla taċ-ċwieċ li jħallu lil mkin inikilhem l-erba' xagħri li għendhem u nufs tiżżona ramliet li għandhem! Issa Malta kollha kienet sa tibda tkun taf li qieġħda ssir ġustizzja. Mhux tpattija. Mhux vendetta. Mhux vendikazzjoni. Imma ġustizzja.

Jew jgħidu xil-qaħba jridu, ħaseb. Jgħidu li jridu. Imma jeħtieġ iwassal sa tmiemu dak li kien hemm bżonn isir. Hekk kien qallu Alla stess. Vendikazzjoni jew tpattija jew ġustizzja, ma kienx jinteressah lillu. Imma l-ħolqien innocenti ma jistax jibqa' jibla' fih bla ma jicċaqlaq. U Alla lillu kien qabbad.

Jiġi jitnejjek x'jgħidu n-nies.

“Niġi nitnejjek xi jħoss ħaddieħor!” gerger waħdu hu u sejjer ir-razzett. “Min ikisser sa jkillu jħallas haqq dok il-baġħal!”

Kemm xtaq isib tarf dawk ix-xeni koroh li kien ra l-isptar u li kienu għadhom sħaħ quddiemu! Kienu xeni makabri, ta' qtil tat-tfal, ma seta' jagħmel xejn dwarhom għalissa, ħaseb, imma kien kuntent li kienu wkoll qed jimbuttawh li jwettaq dak li kien sa jkollu jwettaq lil dak il-bagħal ta' imprenditur li kien qatel lill-imsejken Toni u li kien kisser tant ħitan tas-sejjeħ.

Fuq Rdum Ghajn Hadid wasal ftit wara. Ftit ftit gie f'tiegħu u ħass kalma kbira. Kien konxju sewwa ta' dak li kien sar u kif kien qatta' lejl barra jaqleb il-ġebel u jhott il-ħitan ta' binjiet għadhom telgħin. Kien konxju tat-trabi mejtin li ra matul il-lejl, li kien ra xi mkien, tal-ilma kiesaħ u l-mewġ qawwi tal-Port il-Kbir, tax-xiħa fit-teatru l-Belt, in-nies iħarsu lejħ, il-pulizija jġebbd u l-barra, mill-ġdid id-dalma qalb il-mewġ, il-kuruturi bojod u ners għaddejja bid-dixx tal-istejnless stil bit-tifrik fiħ u tal-labra rqiqa u twila dieħla ftitex qalb ta' tarbija... u l-hoss tal-flaxxing... u l-hoss tal-flaxxing...

Jeħtieġ issir ġustizzja. Jeħtieġ issir ġustizzja. Ħobb il-ħolqien. Mhux il-ħarrub biss kien qallu dak il-bniedem imnezza' bil-kuruna tax-xewk f'rasu, mhux l-ambjent biss, imma l-ħolqien hu fejn hu u hu min hu. Madwaru l-imsejken sigar tat-tin u tal-ħarrub, issa nexfin għalkollox, għeruq ibsin, mejtin. Nofs il-friegħi maħruqin. Mosè tah li jibki, imsejken sigar. Imsejken trabi, imsejken ambjent, imsejken ħolqien! Kien beda sewwa x-xogħol fuq ix-xagħra. It-ħammil għall-pedamenti kien beda sewwa.

Mhux l-imprenditur jew l-iżviluppatur għax dak hu xogħlu. Imma dawk li tawh permess u dawk li qalulu jmur ikisser il-blat u jkisser iċ-ċangar qadim u qisu ma ġara xejn.

Ma kienx hemm biss tkissir tal-irdum jew tiġrif tal-ħitan tas-sejjeħ bil-gaffa salvagġa għaddejja mit-trab qaddis. Ma kienx hemm biss l-imsejken Toni muġuġħ jara dik il-ħsara. Lanqas is-sigar maqluġħin minn għeruqhom. Imma kollox f'daqqa. Mosè ma kienx jista' jara distinzjoni bejn dak il-bagħal imġiddem li daħħal gaffa fil-ġmiel tal-ħamrija u qala' s-silla minn għeruqha u l-bagħal tabib li daħħal splengun f'zaqq ġmiel ta' mara żagħżuġha biex jeqirdilha lill-wild li kien qed jikber fiha. Ma kienx hemm x'jagħżel lil dawn minn dak li xerred il-konkos fuq trejqa Ċangar qadima sekli twal twal li issa tkisser u sparixxa fi ftit snin ta' kefrija u alabibizmu ambjentali li ħallew isir minn suppost kellu jwaqqaf dil-ħsara kollha.

Mosè ma kienx qed jagħmel distinzjoni bejn bagħal tabib li daħħal ħadida tleqq f'ġisem sabiħ ta' mara sturduta mimduda b'sieq lil hemm u l-oħra lil hawn, biex jgħaffiġilha ras binha qed jikber ġo fiha, u bagħal ta' imprenditur li ffirmat dokumenti biex

jherzu l-ġmiel tal-blat qaddis li ħalaq Alla.

Dawn kienu saru issa pezza waħda: ma kienx bnedmin li kien jixirqilhom jibqgħu jieħdu l-istess arja li kien jieħu hu. Kienet sistema li ma kienx ħaqqa tibqa' tirrenja. Huma min huma n-nies. Huma min huma dawn il-bhejjem, ħaseb Mosè.

Ħarstu mwahħla fuq il-lok fejn darba kien hemm ġmiel ta' sigar, dmugħ jaħraq jittanta jispona minn xfar għajnejħ imma ma jistax minħabba l-għadab li kien jaqbd. Imbagħad għaddielu ħsieb. Hekk, f'daqqa waħda waqt li ħarstu fuq iz-zkuk maħruqin. Hu kellu jwassal il-ħdax-il kmandament lill-bqija tal-bnedmin, hekk kien qallu Alla Sultan tal-Karnival meta kien rah Triq ir-Repubblika. Imma l-kif u x'fatta qatt ma kien qallu.

U mal-ħaġra t-tajn.

Minn qalb l-imbarazz li kellu missieru fir-razzett ġab biċċa karta ta' xkora tas-siment. Resaq lejħ ftit zejt iswed u maħruq li kien baqa' jċarċar f'rokna ta' dik l-istragi li kien hemm, qabad fergħa ta' zokk maħruq u fuq il-karta kiteb b'ittri kbar, imħawdin u kif jaf,

“JEKK TQACĊAT L-AĦĦAR SIĠRA...”

Imbagħad geżwer fil-karta biċċtejn zkuk niexfa u friegħi mqaċċtin tat-tin u tal-ħarrub li kienu għadhom bil-weraq mibrum bin-nixfa, u għamel bukkett ċkejken. Fl-aħħar rabat kollox sewwa b'biċċa fildiferru msadda li sab. Imbagħad xeħet fil-but ponn ġebel mill-blat verġni, imkisser mill-gaffa selvaġġa, u qabad triqtu lejħ dar is-sinjur, rasu mġebbd u l-barra, ħarstu ħadra ħadra mberrqa wkoll 'il barra, idejħ mixħutin wara dahru jaħfnu l-bukkett sewwa. Mosè ma kienx Mosè dak il-ħin, pass mgħaġġel, pass imħarrek ġmielu; dehra tal-biza', ħarsa ta' biza' akbar. Fehmtu kienet magħmula issa. L-istrategija kien fassalha. Iwiddeb. Jgħarraf. Imbagħad isir li hemm bżonn isir.

Imma Alla kien mieġħu. Alla kien iressaqlu kollox sewwa qrib il-likk. Mosè għadda mill-aktar toroq imwarrbin li seta', imma ma nzerta ebda ruħ, Alla mieġħu, Alla jaqbel mieġħu sewwa.

Qalbu ħassha tħabbat bil-kalma, taħbita ta' min ikun f'sikkto u kalm sewwa. It-twiddiba. Iwiddeb lis-sinjur biex ir-raba' tal-irdum ma jmissux aktar. Ibeżżgħu. Ħass ftit ftit l-għeja taħkmu, għajjen mejjet wara lejl jiġġerra min-naħa l-oħra ta' Malta lil hawn, imma baqa' miexi. Qawwi f'dak li kien twebbel minn Alla biex jagħmel. Kien Alla, ħaseb, kien Alla li nebbħu x'kellu jagħmel malli wasal fuq l-irdum. Alla kien irid illi Mosè jagħmel dak li suppost ilu li għamel. Il-Kmandament Numru Hdax Alla kien tah lilu bħala Malti għax il-Maltin kienu l-aktar bnedmin ċwieċ fid-dinja u jħallu lil min inikilhom l-ambjent u ma jagħmlu xejn xejn xejn – ħlief għal għexieren ta' snin jaċċettaw lil min jippoza

fuq it-televizjoni kemm qed taparsi jieħu ħsieb l-ambjent u sena wara sena jibqa' jtkarrab għall-voti ħalli jkompli jippermetti tkissir kullimkien.

Imma f'daqqa waħda kien imħasseb. Il-mishut dubju li minn żmien għall-ieħor jaħtaflu qalbu u moħħu. Reġa' ftakar. U l-ħsara li kien laħaq wettaq is-sinjur fuq l-irdum, min kien sa jħallas għaliha? Il-mewt ta' Toni, min kien sa jħallas għaliha?

U l-ħarrub imqacċat u maħruq?

U l-ħitan imġarrfin?

U Wied id-Dis?

U t-tina mqacċta u maħruqa?

U l-blat tal-wiċċ tax-xagħri?

U t-torrijiet li se jtellgħu?

U dawk l-imsejkna trabi mqacċtin mill-omm tal-ħajja?

U ċ-Ċangar?

Min kien sa jerfa' r-responsabbiltà tagħhom dawn id-dnubiet?

Kulħadd kien wettaq biċċa mil-ħażen li kienu sofrew il-ħarruba u t-tina u t-tarbija bl-isplengun f'qalbha, u l-ħajt tas-sejjeħ u ċ-Ċangar u l-Bajja tal-Mellieħa maħtufa, u t-tarbija mehruża u mormija f'loki.

Imma min kien sa jpatti għal dan kollu?

Ix-xiħa tal-kittieb Russu Ċekov kienet daħlet il-bank u riedet li l-bank iħallasha talli kien entità soċjali li lil żewġha minn dejjem għakksu u redagħlu kull sold żejjet li kien seta' jgħamma'. Riedet teħodha kontra s-sistema li lilha kienet faqqritha. Huma min

huma l-komponenti tas-sistema ta' bullies soċjali. Ix-xiħa riedet min ipattilha u ma kinitx sejra lil hemm mill-bank jekk ma jħallashiex kulma kienu serqulha l-allat ta' sistemi manipulattivi soċjali.

Hu x'kien sa jagħmel sewwa?

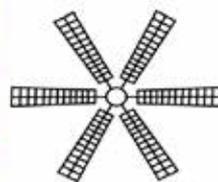
Dak il-ħin għajnejh żdiedu ħdaru bir-rabja li ħass, imma malli wasal quddiem id-dar tas-sinjur kuntrattur, Mosè għolla l-lukkett tal-grad, daħal iqiegħed il-bukkett xewk u weraq nixfin fuq il-għatba, xeħet ħdejhomm ponn ġebel. Qagħad bil-kalma kollha jara t-tiċpis taż-żejt maħruq mal-għatba u mal-koxxa tal-bieb. Imbagħad dar, kalm kalm, ħareġ mill-parapett, reġa' nizzel il-lukkett tal-grad kif kien qabel, u telaq.

Alla miegħi, ħaseb, Alla jaf x'qiegħed nagħmel u ma rani ħadd. Alla jaf li lili jieqaf miegħi ħalli ntemm dak li waħħalt f'rasi, ħaseb.

Alla lil Ġuditta ma webblilhiex f'rasha biex tmur mas-sultan tal-għadu u wara li ssaħħnu u tpaħħih, taqtagħlu rasu u bil-kalma kolha jħalliha toħroġ mill-kamp tal-għadu b'rasi kollha demm fi xkora?

Kif lanqas biss ma ħabtet aktar mgħagħgel qalbi, staqsa lilu nifsu. Kif jista' jkun nagħmel biċċa bħal din fid-dawl tax-xemx fl-eqqel tal-jum u mhux biss ma jilmahni ħadd, imma ma nħoss ebda tregħida ma' ġismi? Humiex kollha sinjali mingħand Alla li qiegħed nagħmel dak kollu li xtaqni nagħmel?

Ġebbla ġebbla, kompli jaħseb. Ħsieb ħsieb. Jekk tqacċat l-aħħar suġra, jekk tibni l-aħħar xagħra, jekk tuqtol l-aħħar tajra ...

mithna
restaurant

Tel; +356 21520404 Email; info@mithna.com